

U naslovu i maloprije poslužili smo se izrazom *neprihvatljiva tuđica* jer želimo naglasiti da to nastojanje nipošto ne znači da za svaku tuđicu tražimo našu riječ. Mnoge su se tuđice dobro prilagodile našem jeziku, a mnoge se mogu lako prilagoditi pa ni za svaku takvu novu ne treba tražiti zamjenu ako zamjena nije sasvim jednostavna. Pogotovu ne treba tražiti zamjene za potpuno prilagođene i usvojene strane riječi, a to u prvom redu vrijedi za mnoge iz latinskoga i grčkoga jezika. Tako npr. za *kilogram* ne treba tražiti zamjene. To bi bilo nepotrebno trošenje i snage i vremena. Zato je riječ o *neprihvatljivim* i *nepotrebnim* tuđicama. A takve nam riječi danas često dolaze, upravo naviru iz engleskoga jezika pa svoj reflektor treba okrenuti u prvom redu prema njima.

Ima riječi koje su na granici prihvatljivosti pa tu treba biti posebno osjetljiv. Ako za njih već predložimo zamjene, tada one moraju biti potpuno prihvatljive. Jasno je zašto *potkovanke* nisu potisnule *gojzerice* jer nije bitno obilježje gojzerica da su potkovane. Nešto je proširenija zamjena *okovanke*, kako piše u Klaićevu rječniku stranih riječi i u Rječniku srpskohrvatskog književnog jezika MS s. v. okovanka. Međutim u skijaškim krugovima čuo sam da se riječju okovanka naziva cipela koja služi samo za skijanje, u kojoj se uopće ne hoda, pa gojzerica ostaje i dalje naziv za posebnu planinsku cipelu.

Često se tuđica zamijeni našim izrazom, ali on katkada nije dobar, pogotovu ako je višečlan ili ako nije načinjen u skladu s jezičnim sustavom pa i tada treba tražiti bolji izraz. Tako smo *self-service*, *supermarket* zamijenili sa *samoposluživanje*, *samoposlugom*, ali je D. Alerić pokazao da se u značenju prostorijske zgrade može naći još bolji izraz: *samoposluživaonica*. Drago nam je kad vidimo da ona polako prodire.

Tako ni *stroj za pranje rublja* nije najbolja zamjena za *vešmašinu* jer je višečlan. Nešto je bolji naziv *peraći stroj*, ali mogao bi se naći još bolji, od jedne riječi. Ni ri-

ječ *rubljač* nije najbolja jer se sufiksom *-ač* u našem jeziku normalno ne tvore imenice od imenica, a dosad nema ni jedne koja bi značila stroj. Tvorbeno bi bolja bila *peračica*, ali ni ona nije lako prihvatljiva jer je takva tvorba rijetka, a smetnja joj je slaba opreka s *peračica*. No možda se može naći i bolja riječ. I ovo je mnogo za početak. Pokazuje da mogućnosti ima dosta samo ih treba znati iskoristiti.

Sve je to napisano kao poticaj čitateljima da nam pišu o riječima za koje misle da bi trebale zamjene, a još bi bolje bilo da predlažu zamjene koje su sami načinili ili ih čuli od drugih. Kao početak i primjer u idućem članku objavljujemo zamjene za *grape-fruit*. Posebne rubrike ne treba otvarati jer je rubrika Osvrti dovoljno široka.

Stjepan Babić

GRAPE-FRUIT

Posljednjih desetak-petnaestak godina u nas se mnogo prodaje južno voće nastalo križanjem limuna i naranče. Znanstveno mu je ime *Citrus decumana*, a mi ga nazivamo raznim likovima engleske riječi *grape-fruit*.

Mislim da je to tipičan primjer riječi za koju treba naći zamjenu jer se ta tuđica ni kao cjelina ni u svojim dijelovima ne uklapa dobro u naš jezik. Iako se već duže vremena upotrebljava, još se nije ustalila u jednom liku. Najčešće su upotrebljavali likovi *grejpfrut* (*grèjpfřut*) ili *grejp* (*grèjp*, *grèjp*).

B. Klaić u Velikom rječniku stranih riječi, Zagreb, 1966, *grèjpfřut* upućuje na *grape fruit*, ali to nije prihvatljivo jer opću stranu imenicu koja je u živoj upotrebi ne pišemo izvorno, a opet nije prihvatljivo da izgovaramo *grape-fruit*. S druge strane i *grejp-fruit* i *grejp* osjećamo kao izrazite tuđice već zbog glasovnoga sastava. U našim riječima nema suglasničkog slijeda *-jpf-* niti naše riječi završavaju na *-jp*. Da bi ta riječ bila u skladu s našim glasovnim sustavom, trebalo bi je glasovno promijeniti. To je već učinjeno

pa je u Deanović-Jernejevu Hs.-tal. rječniku nalazimo u liku *grēp*, a tako sam je jednom vidio napisanu i na tržnici na Kvaternikovu trgu u Zagrebu. U Večernjem listu od 5. 3. 1973. na 7. strani nalazimo lik *grape*: »grape je sada po 7 dinara«. To je vjerojatno pisani lik prvoga dijela engleske riječi, ali za to nema pravoga opravdanja bio to samo pisani lik, a još manje ako je i govoreni. Enciklopedija Leksikografskoga zavoda ima GRAPE (grep), a Leksikon istoga zavoda *grape fruit* upućuje na *grefruit*. Od svih tih likova najprihvatljiviji bi bio *grefp*, ali ni on nije općenito prihvaćen, a nije baš ni prihvatljiv zbog načela posuđivanja engleskih posuđenice.

To su dakle krupni razlozi zašto treba da potražimo svoju riječ.

Ali kad se već spominju razlozi, dobro je spomenuti i jedan manje važan, ali ne manje efektan. Naime *grape-fruit* nije nikakva svjetska riječ za koju bismo mogli reći: kad je imaju svi narodi, što je ne bismo mogli imati i mi. To se voće njemački zove *Pampelmuse* (iz dravidskoga, tamilskoga jezika koji se govori u Indiji i na Cejlonu odakle se to voće uvozilo), fr. *pamplemousse*, tal. *pompelmo*, španj. i port. *toronja* (u Argentini i *polpelmo*, u Argentini i Čileu *pomelo*), rus. *помпельмус*. I to nam govori da je potrebno da i mi nađemo svoj naziv.

Grejp je križanac limuna i naranče, ali mislim da nema potrebe da naziv stvaramo od početnih glasova jedne i druge riječi, npr. *lina*, *linar*, *nalim*, *limnar*, *narlim* i sl. kako katkada neki traže rješenje u sličnim slučajevima.¹

¹ U Večernjem listu od 8. 5. 1973. na 9. strani uz jednu sliku neobične mladunčadi bio je ovaj člančić:

»Tivovi« ili »lagrovi«?

Ovi mladunci kao da zamišljeno pitaju: što smo? Odgovor na to pitanje zaista nije lako dati. Jer, majka im je lavica a otac – tigar. (Od njega su i naslijedili pjege na glavi.) Jesu li, dakle, »tivovi«, »lagrovi« ili »tigar-lavovi«?!

Križanac pšenice i raži nazvan je *tritikala* (od *Triticum* 'pšenica' i *Secale* 'raž', a *motel* je slogovna skraćunica od *moto-hotel*).

Treba poći od pojedinih osobina toga voća. Slovenci su kao osnovnu uzeli njegov gorkast okus pa su ga nazvali *grejvka*. U nas ima više riječi za biljke izvedenih od pridjeva gorak: *gorčac*, *gorčak*, *gorčan*, *gorčica*, *gorčik*, *gorčika*, *gorkač*, *gorkača*, *gorkica*, *gorkiš*, *gorkun* i jednu bismo od njih mogli iskoristiti za grejp ako je slobodna, npr. *gorčak* jer je to pokrajinska riječ za kamilicu, ali mislim da takav izbor ne bi bio dobar iz komercijalnih razloga. Kad bismo to uzeli kao važno obilježje, mogli bismo ga zvati *vitaminac*.

Prema potvrdama Simonovićeve Botaničkog rečnika u Srbiji se ta voćka popularno zove *debela pomorandža*, *debelokora pomorandža*, ali taj naziv nije prihvatljiv za grejp jer mu smeta opće značenje: naranča debele kore.

Kad već polazimo od kore, grejp bismo mogli nazvati po hoji *žutunja*, kako je nekada F. Kurelac predlagao da nazovemo naranču. Da nemamo drugog izbora, i ovaj bi bio dobar.

Budući da je taj križanac sličniji limunu nego naranči, mogli bismo ga zvati *limunovac*. Međutim, tako se tvore nazivi biljaka prema proizvodu strane biljke: *čajevac*, *kakaovac*, *kamforovac*, *kaučukovac* ... ili nazivi za sok, piće od pojedinoga voća pa treba ispitati i druge mogućnosti.

Sufiksi koji završavaju na *-āk* imaju široko značenje pa bismo ga mogli nazvati *limunjak*.

Ali polazeći od limuna, ja bih predložio naziv *limunika* jer je sufix *-ika* čest u imenica koje označuju biljke: *crnika*, *čemerika*, *gomoljika*, *kamenika*, *ljutika*, *mlječika*, *pamučika* ... U AR je *limunika* već potvrđena riječ za biljku *Melissa officinalis*, ali to je naš *matičnjak*. Simonović s. v. *Melissa officinalis* ima i *limunka*, ali taj naziv suviše podsjeća na ime, iako bi, da nema boljega, i on bio dobar.

Mislim da je ovime ispitana glavina očekivanih mogućnosti i ja bih izrazitu prednost dao riječi *limunika*. Smatram da ona može

uspješno potisnuti neprihvatljiv *gre(i)p(frut)*. Ako tko zna bolje rješenje, neka nam piše pa ćemo ga objaviti. A rado bismo čuli i mišljenje o predloženom rješenju.

Stjepan Babić

OCAT I(LI) KVASINA

Čitatelj I. V. dostavio je Institutu za jezik u Zagrebu kopije pisama upućenih tvornicama »Badel« u Zagrebu (Sesvete) i PIK »Neretva« u Opuzenu kojima im predlaže da naziv *ocat* zamijene nazivom *kvasina*. Na bocama u kojima se prodaje ta tekućina stoje doduše oba naziva, ali je *ocat* na prvom mjestu i napisan većim slovima, iz čega I. V. zaključuje da se tom nazivu, a ne nazivu *kvasina*, daje prednost. On je protiv toga, i to iz ovih razloga: U Klaićevu Velikom rječniku stranih riječi (str. 932) »otkrio« je da je riječ *ocat* latinskog podrijetla (lat. acetum), a »kvasina je hrvatski naziv za ocat«. Dajući prednost izvornoj hrvatskoj (slavenskoj) riječi, logično zaključuje i predlaže da se »ocat zamijeni našim domaćim i slavenskim nazivom kvasina«. Jedan je od razloga i opravdanja za taj prijedlog »dokazivanje o bogatoj riznici riječi našega jezika«.

U načelu, čitatelj I. V. ima pravo; pohvalno je svako nastojanje za pravilnost i čistoću našega književnog jezika, posebice to vrijedi za nastojanja usmjerena na to da tuđicama ne istiskujemo iz uporabe izvorne hrvatske riječi. No i pri tom nastojanju moramo imati mjere; ne možemo iz jezika izgoniti svaku riječ koja nije izvorno, po podrijetlu, naša ako je inače dugotrajnom uporabom tako srasla u naš jezični sustav da se više i ne doživljava (i ne ovjerava) kao tuđa. Upravo je takva riječ *ocat*. Ona je dakle takva prilagođenica koju više ne možemo smatrati tuđicom. Takvih prilagođenih posuđenica ima mnogo u našem jeziku (kao i u svim jezicima svijeta), bez nekih se od njih naš jezik ne bi mogao ni zamisliti. Takve su npr. riječi: *čarape* (ili *bječve*), *dretva*, *košulja*, *sat*,

šećer, *tanjur*; pridružuje im se i jugoslavenska novčana jedinica *dinar* (lat. denarius) pa čak i stoti dio dinara *para* (ar. bara = srebro).

Istina je da uz *ocat* imamo našu izvornu istoznačnicu *kvasina*, ali treba reći i to da se ta naša, inače sasvim dobro tvorena riječ nije nametnula općoj praksi; u književnom jeziku pretežno služi kao stilaska rezerva, pokrajinski obilježena. Dvočlani se stručni nazivi kao *drveni ocat*, *vinski ocat* upotrebljavaju jedino tako, nikad s riječju *kvasina*.

Toj je riječi ometala prodor i opće prihvaćanje u književnom jeziku i osnovna riječ *kvas* s drukčijim značenjem. Uvećanica *kvasina* (kvas + ina) od riječi *kvas* i riječ *kvasina* u značenju *ocat* prave su tvorbene istozvučnice, a kako bi trebalo da različito znače, jedna je istozvučnica istisnuta iz književne uporabe istoznačnom, ali raznozvučnom riječju *ocat*. To je stvarnost našega standardnoga jezika i tu nema ni potrebe ni mogućnosti da se predlaže i prihvaća što drugo. Dobro je, međutim, znati da se pored *ocat* govori i *kvasina*, dobro je i da se ta riječ nalazi na bocama »Badelovih« i »Neretvinih« proizvoda. Riječ je *kvasina* doista u širokoj uporabi, poglavito u našim južnim, primorskim stranama; tamošnjim će potrošačima jamučno biti milo što proizvođači nisu zane-marili ni njihov naziv toga proizvoda.

Božidar Finka

SUDJELOVATI I(LI) UČESTVOVATI

Značenje koje u hrvatskom književnom jeziku pokrivaju riječi *sudjelovati* i *učestvovati* dosta je važno pa se često ostvaruju i prilike za izricanje toga značenja. Zato te riječi i druge izvedenice od istih osnova iziskuju potanje razmatranje.

1. U riječi je *sudjelovati* osnova kao u riječi *djelo*, a tvorena je od prefiksa *su-* i glagolske izvedenice *djelovati* (su-djelovati). Prefiks *su-* (kao i *s-*, *sa-*) postanjem je prijedlog; njime se izriče odnos bliskosti, poveza-